

ITALO SVEVO

19. 12. 1861 – 13. 9. 1928

Italo Svevo, vlastním jménem Ettore Schmitz, se narodil 19. prosince 1861 v Terstu v Itálii. Jeho rodiče Allegra Moravia a Francesco Schmitz, židovský obchodník se sklářským zbožím, měli celkem šestnáct potomků, ale jen osm z nich se dožilo dospělosti (Paola, Natalia, Naomi, Adolfo, Ettore, Elio, Ortensia a Ottavio). Ettore strávil své dětství v rodném městě. Roku 1867 začal se starším bratrem Adolfem navštěvovat základní školu a v květnu 1874 jej rodiče odvezli na kolej do Segnitzu v Bavorsku, aby se naučil německy a získal obchodní vzdělání. Společně s ním zde studoval Adolfo a později za nimi přijel mladší bratr Elio. Ettore v té době četl především německé autory (Friedricha Schillera, J. W. Goetha, Jeana Paula, Arthura Schopenhauera), ale seznamoval se také s tvorbou francouzských naturalistů (především Émile Zoly) a s německými překlady I. S. Turgeněva a W. Shakespeara.

Po ukončení studií roku 1878 se Ettore vrátil do Terstu a chtěl se věnovat studiu italského jazyka a literatury ve Florencii. Splnil však otcovo přání a přihlásil se na vyšší obchodní školu. Během léta roku 1880 se výrazně zhoršila otcova finanční situace a po jeho bankrotu musel Ettore své studium ukončit. V září téhož roku nastoupil jako úředník v terstské pobočce vídeňské banky Union a pracoval zde až do roku 1899. Jednotvárná kancelářská práce však nedovedla potlačit jeho vrozené umělecké sklony – svůj veškerý volný čas věnoval návštěvám knihovny a studiu literatury. V prosinci 1880 začala jeho desetiletá spolupráce s terstským deníkem *L'Indipendente*, ve kterém uveřejňoval pod pseudonymem Ettore Samigli své povídky a kritiky. Mezi jeho první povídky patří *Una lotta* (*Zápas*, 1888) a *Vražda v ulici Belpoggio* (1890).

Následující léta byla pro Ettore velice bolestná. Po sestře Naomi, která zemřela v roce 1879, zemřel v září 1886 na zánět ledvin jeho bratr a důvěrník Elio. Elio byl první člověk, který se zájmem a obdivem sledoval počátky Etorovy literární tvorby a sdílel jeho zájem o hudbu a divadlo. V dubnu 1892 zemřel Etorův otec a v říjnu 1895 matka. V tomto smutném období vyšel u terstského vydavatele Vrama jeho první román nazvaný *Život pana Alfonsa* (1892). Ettore v něm poprvé použil svůj „hlavní“ pseudonym Italo Svevo (přeloženo z italštiny: Ital Šváb). Život hlavního hrdiny románu, venkovského mladíka Alfonsa Nittiho, má mnoho společného s životem samotného autora. Alfonso sní o slávě a skvělé kariéře. Odstěhuje se do města a začne pracovat v bance. S novým prostředím se však nedokáže sžít. Své neúspěchy a komplexy méněcennosti proto řeší fanatickým studiem v městské knihovně a sněním o literárním úspěchu. Postupně si uvědomuje, že žije v prostředí, kde se hodnota člověka měří podle dosažené kariéry a ztrácí své vysněné iluze. Smrt matky v něm ještě více rozjitří pocit existenční prohry a dobrovolný odchod ze života je pro něj jediným východiskem. Román nezbudil větší zájem ani u kritiků, ani u čtenářů.

V dubnu 1893 byl Italo Svevo přijat jako profesor německé obchodní korespondence na Obchodní institut Giuseppe Revoltella (Istituto Commerciale Giuseppe Revoltella), budoucí terstskou univerzitu. 30. července 1896 se oženil s o třináct let mladší vzdálenou sestřenicí Livií Veneziani. Svě city k ní zachytil v *Diario per la fidanzata* (*Deník pro snoubenku*, 1896). Podle názvu byl sice určen Livii, z jeho obsahu je ale zřejmé, že jde především o Svevův deník, napsaný z jeho osobní potřeby analyzovat své vlastní já. V září 1897 se Livii narodila jediná dcera Letizia Fausta Pia. Pro Itala Sveva nastalo období intenzivní práce, protože musel materiálně zajistit rodinu. Vedle svého zaměstnání v bance proto vyučoval na obchodní škole a působil jako redaktor místních novin. Zároveň chtěl být úspěšným spisovatelem.

V roce 1898 vyšel, nejprve na pokračování v deníku L'Indipendente a poté knižně, Svevův druhý román *Senilità*, který má stejné myšlenkové pozice a směřuje ke stejným pesimistickým závěrům jako první román. Setkáváme se zde se čtyřmi hlavními postavami, které tvoří pilíře celého příběhu. Hlavní hrdina Emilio Brentani je řadový zaměstnanec pojišťovny a neúspěšný literát. Žije společně se svou obstarožní sestrou Amálií a zamiluje se do temperamentní lehké dívky Angioliny (okouzlivá Angiolina je autorovou vzpomínkou na svůdnou Giuseppinu Zergol, s níž prožil milostné dobrodružství v roce 1892). S Angiolinou má Emilio vážné úmysly a snaží se ji citově vychovávat. Jejich vzájemný vztah probudí k životu sestru Amálii, která se beznadějně zamiluje do Emiliova dlouholetého přítele, sochaře Stefana Balliho. Začne po něm toužit také Angiolina. Emilio těžce snáší Stefanovy úspěchy u sestry i Angioliny a zakáže mu časté návštěvy u nich doma. Amálie marně čeká na jeho příchod, své zoufalství zahání alkoholem a posléze umírá. Pro Emilia se Angiolina stává smyslem života, je k ní připoután a touží ji vlastnit. Angiolině je však lhostejný a nakonec od něj utíká s milencem. Emilio žije dál, ale jeho pouta s reálným životem téměř neexistují. Beznaděj střídá jakási senilní strnulost. *Senilità* se dočkala stejného nezájmu čtenářů a kritiky jako Svevův první román. Zneuznaný spisovatel se proto rozhodl se psaním navždy skoncovat.

Rok 1899 pro Sveva znamenal novou životní etapu. Po téměř dvaceti letech odešel z banky a začal pracovat v továrně na podmořské nátěry Veneziani, kterou řídil jeho tchán. Z bankovního úředníka se stal vážený obchodník a průmyslník, který často podnikal obchodní cesty do ciziny (Francie, Irsko, Anglie a Německo). Vypadalo to, že se s literaturou úplně rozešel. Přesto si každý den zapisoval své myšlenky a hodně četl (Henrika Ibsena, L. N. Tolstého a F. M. Dostojevského). Nenahraditelným společníkem se mu staly housle, na které hrál, aby překonal svou literární vášeň.

V srpnu 1904 zemřel Svevův dlouholetý přítel, malíř Umberto Veruda. Svevo na jeho počest zorganizoval v Terstu výstavu všech jeho děl. Roku 1906 se seznámil s Jamesem Joycem, tehdy neznámým irským spisovatelem, který vyučoval angličtinu na terstské škole Berlitz School. Původní vztah učitele angličtiny a jeho žáka postupně přerostl v přátelství. Oba si vzájemně půjčovali k přečtení svá vlastní díla. Joyce se stal prvním opravdovým kritikem a obdivovatelem Svevovy tvorby. Setkání

s Joycem mělo pro Sveva rozhodující význam – nabyl ztracenou sebedůvěru a vrátil se zpět k literární práci. V letech 1900–1914 pravidelně pobýval na Muranu, kde se nacházela jedna z dílen továrny Veneziani. S příchodem první světové války však nastaly s provozem rodinného podniku problémy. V srpnu 1915 došlo k jeho uzavření a k zabavení veškerého materiálu. Později byl provoz částečně obnoven, koncem roku 1917 však byla továrna a vila Venezianiových bombardována. Při požáru shořela téměř celá Svevova knihovna, včetně jeho spisů.

Od roku 1908 se Svevo důkladně zabýval dílem Sigmunda Freuda a společně se svým synovcem přeložil do italštiny jeho knihu *Výklad snů*. Freudova psychoanalýza významně zasáhla do Svevova posledního románového díla *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho* (1923), které začal psát v roce 1919. Hlavní hrdina Zeno Cosini je zámožný terstský obchodník, který často rozjímá o vlastním životě. Na radu psychoterapeuta svědomitě analyzuje svou „nemoc“ – píše si vlastní životopis, ve kterém s lehkou ironií zachycuje tragické i komické události svého života. Zenovo vyprávění o kouření, o vztahu k otci, o manželce, milence a podnikání je završeno kapitolou, v níž se distancuje od psychoanalytické léčby a uvědomuje si, že jeho „nemoc“ a podivínství jsou znakem nejlepšího zdraví, zatímco dříve obdivované zdraví těch druhých je jen křehkou iluzí. Definitivní a šokující katarzí jsou pro něj události první světové války. Vizionářský závěr, v němž Zeno líčí sebedestrukci nemocného lidstva, patří dodnes k nejlepším diagnózám současné moderní společnosti. Román byl zpočátku stejně neúspěšný jako všechna autorova dosavadní díla. Svevovi se však dostalo velkého ocenění od přítele Jamese Joyce, který román považoval za mistrovské dílo a Sveva doporučil francouzským kritikům Benjaminu Crémieuxovi a Valerymu Larbaudovi. V Paříži vyšlo zvláštní číslo literární revue *Le Navire d'Argent*, které bylo celé věnované Svevovi a jeho dílu. V Itálii ocenil dílo svého kolegy básník Eugenio Montale v *Poctě Italu Svevovi*. Vydání románu ve Francii a bouřlivá francouzsko-italská literární debata román proslavily a Italu Svevovi přinesly dávno vytoužený úspěch.

Z úspěchu se však Svevo dlouho netěšil – 13. září 1928 zahynul při automobilové nehodě poblíž severoitalského města Motta di Livenza. Zanechal po sobě rozepsaný román *Il vecchione* (*Stařec*), který začal psát v létě 1928. V jeho pozůstalosti se našlo také několik divadelních her, s jejichž jevištní realizací patrně vůbec nepočítal. Svědčí o tom jejich rozsah, absence názvů u většiny z nich a nedostatečná textová úprava. Za autorova života byla uvedena pouze jednoaktovka *Terzetto spezzato* (*Roztříštěné trio*). Další hry se dočkaly divadelního zpracování až v průběhu šedesátých let. Na české divadelní scéně uvedla Svevovu komedii *Regenerace* (*La rigenerazione*) Městská divadla pražská v Divadle Rokoko v roce 1980 pod názvem *Nové mládí starého pána*. Režisér František Miška vtiskl představení živé komediální tempo, ducha, vtip a nápady. Hra má schopnost vniknout pod povrch všednosti a i v banálním nalézat podivuhodné. Realistické obrazy ze života průměrné italské rodiny se ve Svevově optice proměňují ve fatální vize lidského úpadku a posouvají se až k samé hranici černého humoru. V roce 1929 vyšla sbírka Svevových povídek *O starém pánu a hezké dívce*,

kteřá vedle titulní povídky obsahuje *Vino generoso* (*Ohnivě víno*), *Povedený kousek*, *La madre* (*Matka*) a několik stránek nedokončeného románu *Il vecchione* (*Stařec*). Postupně bylo vydáno i další Svevovo dílo: *Corto viaggio sentimentale e altri racconti inediti* (*Krátká sentimentální cesta a jiné nevydané povídky*, 1949), kritické studie *Saggi e pagine sparse* (*Studie a rozptýlené stránky*, 1954), divadelní hry *Commedie* (*Komedie*, 1960, 1969), či korespondence *Epistolario* (*Listář*, 1966).

O životě a díle spisovatele Itala Sveva vznikla řada knih, většina z nich se však nedočkala českého překladu. Například Svevova manželka Livia Veneziani Svevo a spisovatel Lina Galli o něm společně napsali knihu *Vita di mio marito* (1950). Florentský literární historik Giorgio Luti je autorem knihy *Italo Svevo e altri studi sulla letteratura italiana del primo Novecento* (1961). V dějinách literatury je Italo Svevo považován za jednoho z prvních a nejvýznamnějších představitelů italského psychologického románu. Jeho dílo značně ovlivnilo současnou italskou literaturu a jeho význam stále vzrůstá.

(Zpracovala: Lenka Štolfová)